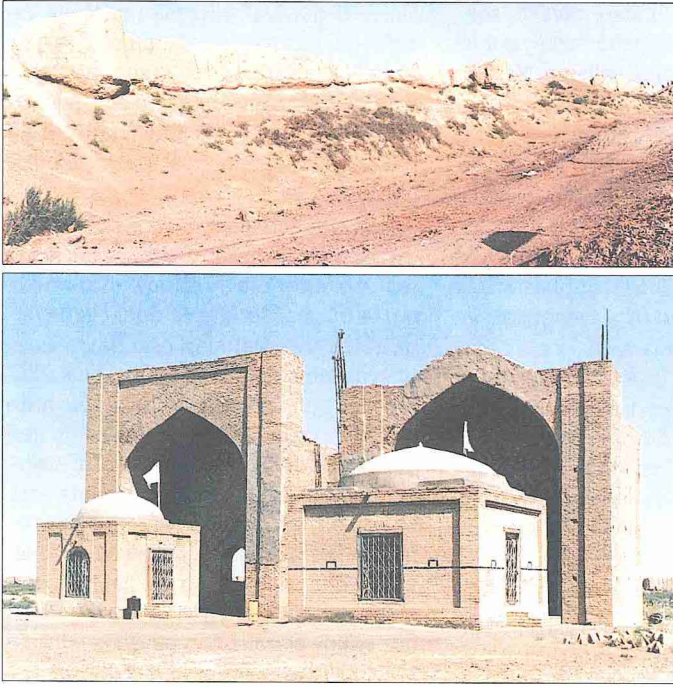

Sahabe
türbeleri
ve Abdullah
Hankale'nin
surları

pilaşma açısından kayda değer bir canlanma olmamıştır. Ancak çok sonraları, XV. yüzyılın başlarında Timurlu Şâhruh'un emriyle Merv'de bazı yapılar ve su bendi (Sultan Bend) onarılıp şehir ihya edilmiştir. Devrin tarihçisi Hâfız-ı Ebrû'nun kaydettiğine göre Şâhruh, Sultan Kale'nin güneyinde Yeni Merv de denilen Abdullah Hankale'yi kurdurmuş, gerekli binaların inşası tamamlanınca buraya başka yerlerden insanlar getirterek yerleş-tirmiştir. Yaklaşık on yıl zarfında şehir yine bağları bahçeleri, çarşı pazarları, cami, medrese ve han hamam gibi yapılarıyla canlı bir görünüme kavuşturulmuştur. Ancak o devrin yapılarından da pek az mimari eserin kalıntısı günümüze ulaşabilmiştir. Bu dönemin camileri arasında en önemlisinin 820'de (1417) Şâhruh tarafından inşa ettirilen Merv Camii olduğu kaynaklardan öğrenilmektedir. Şah I. Abbas devrine kadar işlevini sürdüren ve XIX. yüzyılın ortalarında yarı yıkık bir hal alan cami bugün mevcut değildir. Sultan-kale ile Abdullah Hankale arasında yöre halkı tarafından "Hacı Melikin Tandır" diye adlandırılan üç yapı kalıntısı görülmektedir. En büyüğü XII-XIII. yüzyıllarda, diğerleri XV. yüzyılda kerpiçten kurulan ve konik bir görünüş arzeden yapılar buzha-ne olarak inşa edilmiştir. Abdullah Hankale'nin kuzeybatısında yer alan Bayram Ali Hankale Merv kalelerinin sonuncusudur. İnşa tarihi kesin olarak tesbit edilemeyen yapının XVII-XVIII. yüzyıllarda yapıldığı sanılmaktadır.

Merv Çevresindeki Mimari Yapılar. Merv şehrinin dışında Selçuklu döneminden mimarlık tarihinde çok önemli sayılan bazı yapı ve yapı kalıntıları mevcuttur. Yolöten'deki Talhatan Baba Camii şüphesiz bunların başında yer almaktadır. Merv vahasındaki Çilburç ve Başane (Kurtlutepe) camileri ise sağlam olarak günümüze kadar gelememiştir. Şehir çevresinde ısız yol güzergâhlarında inşa edilen ve halen çok harap durumda bulunan kervansaraylar türlerinin erken örnekleri olmaları bakımından büyük değer taşımaktadır. Merv-Âmul yolu üzerinde bulunan harap Akçakale Kervansarayı iki avlulu tasarımıyla bu çevredeki kervansarayların en büyüğüdür. Buna karşılık el-Asker Kervansarayı tek avlulu bir yapıdır. Merv-Hârizm yolundaki Ode Mergen (Merguen) Kervansarayı, kare bir avlu etrafında ahır ve konaklama mekânlarının belli düzeninde ve simetrik tarzda dizilmesinden oluşmaktadır. Başane Kervansarayı bunlardan farklı bir plana sahiptir. İşlevi tartışmalı olmakla birlikte yapı, avlulu ve kapalı hol bölümleriyle Anadolu Selçuklu sultan hanlarında görülen klasik plan şeklinin öncüsü olarak kabul edilmektedir. Kitâbeleri bulunmadığından kesin tarihleri tesbit edilemeyen söz konusu yapılar XI-XII. yüzyıllara tarihlendirilmektedir.

Merv çevresinde bölgeye dağılmış halde bulunan Hüdâyî Nazar Evliya, İmam Şâfiî, İmam Bekir ve Abdullah b. Büreyde türbeleri Türk-İslâm mezar anıtlarının erken örneklerinden sayılmaktadır.

Kare planlı ve üzerleri kubbeli bu yapıardan yalnızca İmam Şâfiî Türbesi altta kriptâ bölümüyle iki katlı olarak bina edilmiştir. Kitâbeleri mevcut olmadığı için kesin tarihleri tesbit edilemeyen türbeler XI-XII. yüzyıllara tarihlendirilmektedir. Bunlardan, Merv'de vefat eden meşhur kumandan sahâbî Büreyde b. Husayb'ın oğlu Abdullah b. Büreyde el-Eslemî'nin (ö. 115/733) bu şehirde kadılık yaptığı bilinmekte, diğer iki zatın kimliği hakkında bilgi bulunmamaktadır. İmam Şâfiî'nin kabri Kahire'de olduğuna göre ona nisbet edilen bu yapı ya bir makam-türbedir veya aynı nisbeyi taşıyan başka bir zata aittir.

BİBLİYOGRAFYA :

İstahri, *Mesâlik* (de Goeje), s. 258-263; Yâ-kût, *Mu'cemû'l-büldân*, Beyrut 1986, V, 111-114; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil* (trc. Ahmed Ağırakça - Abdülkerim Özyayın), İstanbul 1987, XII, 352; V. A. Jukovskiy, *Razvalini Starogo Merva*, St. Petersburg 1891, s. 142; E. L. Markov, *Possiia v Sredney Azii*, St. Petersburg 1901, I, 307-308; A. I. Dmitriev-Mamanov, *Putevoditel po Turkestanu i Sredneaziatzskoy celeznoy doroge*, St. Petersburg 1913, s. 196; N. M. Baçinskiy, *Arhitekturnie pamyatniki Türkmenii*, Moskva-Aşkabad 1939; Barthold, *İslâm Medeniyeti*, s. 40; G. A. Pugaçenkova, *Puti Razvitiia Arhitekturi Yujnogo Türkmenistana Pon Rabouladeniya i Feodalizma*, Moskva 1958; a.mlf., *Staray Merv*, Aşkabad 1960; a.mlf., *İskusstvo Türkmenistana*, Moskva 1967; a.mlf., *Gadimi Mari*, Aşkabad 1982; B. M. Masson, *Merv Margiananın Payitahtı*, Aşkabad 1991; Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*, İstanbul 1993, s. 490; Azim Ahmedov, *Gadimiyeti Yanı*, Aşkabad 1993, s. 36-37; a.mlf., "Taze Merv", *Türkmenistanın Yadigarlikleri*, sy. 47, Aşkabad 1989, s. 18-19; Yüksel Sayan, *Türkmenistan'daki Mimari Eserler (XI-XVI. Yüzyıl)*, Ankara 1999; Orhan Tan, *Merv*, Ankara 2000; A. Yakubovskiy, "Merv", *İA*, VII, 774-776; Emel Esin, "Merv", *TA*, XXIV, 18-21.

YÜKSEL SAYAN

MERVÂN I

(مروان)

Ebü Abdilmelik Mervân b. el-Hakem
b. Ebi'l-Âs b. Ümeyye el-Ümevî
(ö. 65/685)

Emevî halifesi
ve Mervânî kolunun kurucusu
(684-685).

Hicretin 2. yılında (623-24) Mekke'de doğdu. Hz. Osman'ın amcası Hakem b. Ebü'l-Âs b. Ümeyye'nin oğludur. Resûl-i Ekrem'e karşı düşmanca bir tavır takınıp ona eziyet edenlerle birlikte hareket eden Hakem, Ümeyye ailesi mensuplarının çoğu gibi Mekke fethinin ardından

müslüman olduğunu söylediyse de bundan sonra da olumsuz tavrını devam ettirdi. Hz. Peygamber'i taklit etmesi, evini gözetlemesi ve müslümanların sırrını ifşa etmesi yüzünden Resûlullah tarafından lânet edilerek Tâif'e sürüldü. Hz. Ebû Bekir ve Ömer, Hakem ve ailesinin Medine'ye dönmek için yaptığı müracaatları kabul etmediler. Hz. Osman halife olunca Hakem ve ailesinin Medine'ye dönmesine izin verdi ve onlara çeşitli ihsanlarda bulundu; o sırada yirmi yaşlarında olan Mervân'ı da devlet kâtipliği gibi önemli bir göreve getirdi. Hz. Osman'ın Hakem'in Medine'ye dönmesine izin vermesi ve oğlu Mervân'ı bu göreve getirmesi ashap arasında iyi karşılanmadı; bu sebeple pek çok kişi onu eleştirdi. Mervân'ın vazifesi başında sahâbeden bazılarıyla tartışmalara girmesine ve halife adına kararlar verip birtakım yanlış uygulamalar yapmasına rağmen halife tarafından korunması bu memnuniyetsizliği daha da arttırdı. Kaynaklarda, halifenin bilgisi dışında onun ağzından eski Mısır valisine yazdığı söylenen mektup dolayısıyla vuku bulan üzücü olayların baş sorumlusu olarak gösterilen Mervân evinin kuşatılması sırasında Hz. Osman'ı savundu ve çıkan çatışmalar esnasında ağır şekilde yaralandı.

Mervân, Hz. Osman'ın öldürülmesinin ardından halife seçilen Hz. Ali'ye biat etmedi. Ümeyye ailesinin diğer fertleri gibi Medine'den ayrılıp Mekke'ye gitti ve Hz. Osman'ın katillerini bulup cezalandırmak için harekete geçen muhalif grubun içinde yer aldı. Hz. Âişe, Talha b. Ubeydullah ve Zübeyr b. Avvâm'ın öncülük ettiği bu grupla birlikte Cemal Vak'ası'na katıldı. Hezimetle uğradıklarını farkettilerinde Hz. Osman'ın düşmanlarından saydığı ve onun öldürülmesinden sorumlu tuttuğu Talha b. Ubeydullah'ı bir okla öldürdü.

Ağır şekilde yaralandığı Cemal Vak'asından sonra Medine'ye giderek Hz. Ali'ye biat eden ve oraya yerleşen Mervân, mensubu bulunduğu Ümeyye ailesinin Süfyânî kolundan Muâviye'nin Hz. Ali'ye karşı başlattığı mücadele sırasında ona açıkça destek vermekten kaçındı. Muâviye iktidarı ele geçirince Mervân'ı kısa bir süre Bahreyn valiliğiyle görevlendirdi ve ardından merkezi Medine olan Hicaz valiliğine getirdi. 42-49 (662-669) yılları arasında bu görevi sürdüren Mervân beş yıllık bir aradan sonra tekrar bu göreve tayin edildi ve iki yıl daha valilik yaptı (674-676 veya 677). Görevden alınca Medine'de oturmaya devam etti.

Muâviye'nin ölümünden (60/680) sonra Mervân Yezîd'den daha fazla yakınlık gördü. Yezîd'in Medine valisine, Yezîd'e biat etmek istemeyen Hz. Hüseyin ve Abdullah b. Zübeyr'e karşı kuvvet kullanmasını tavsiye etti. Hz. Hüseyin'in katledilmesine müslümanların gösterdiği tepki ve Medine halkının Abdullah b. Hanzale liderliğinde Emevî yönetimine karşı ayaklanması sırasında (63/683) nüfusları 1000 civarında gösterilen Ümeyyeoğulları ile birlikte zor durumda kaldı. İbnü'z-Zübeyr'i destekleyen muhalifler Mervân'ın mâlikânesine sığınan Ümeyyeoğulları'nı muhasara altına aldılar. Mervân Yezîd'den yardım istedi. Yezîd kuşatma altındaki akrabalarını kurtarmak ve muhalifleri itaat altına almak için büyük bir orduyu Medine üzerine gönderdi.

Medineliler, Mervân ve Ümeyyeoğulları'nı üzerlerine gelen orduya yardımcı olmamaları şartıyla serbest bıraktılar. Ancak Yezîd'in ordusuyla Vâdilkurâ'da karşılaşan Mervân ve yakınları Medineliler'e verdikleri sözden döndüler. Mervân ve oğlu Abdülmelik, şehrin durumunu Yezîd'in kumandanı Müslim b. Ukbe'ye anlatarak gereken taktikleri vermek suretiyle savaşı Yezîd'in ordusunun kazanmasında önemli rol oynadılar, ayrıca bu orduya katılıp Harre Savaşı'nda (Zilhicce 63 / Ağustos 683) onların safında yer aldılar. Bu savaşın ardından Medine üç gün boyunca yağmalandı (bk. HARRE SAVAŞI). Harre Savaşı'ndan sonra Yezîd'in davetiyle Dimaşk'a giden Mervân ikramlarla karşılandı.

Emevî iktidarının ailenin Süfyânî kolundan Mervân'ın adını taşıyan Mervânî koluna geçişi I. Yezîd'in oğlu ve halefi II. Muâviye'nin vefatından sonra gerçekleşmiştir. Daha II. Muâviye'nin sağlığında Hicaz bölgesi yanında Irak ve Mısır da Mekke'de halifeliğini ilân eden Abdullah b. Zübeyr'e biat etmiş bulunuyordu. II. Muâviye'nin ölümü üzerine Suriye bölgesi vilâyetlerinin yöneticileri de İbnü'z-Zübeyr'in halifeliğini tanımaya başlamışlardı; Kinnesrîn ve Humus valilerinin ardından Nâtil b. Kays liderliğinde isyan eden Filistin ordugâhı da İbnü'z-Zübeyr'e itaat etmişti. Dimaşk'ta da durum karıştı. II. Muâviye tarafından, yerine bir halife seçilinceye kadar devlet işlerini yürütmekle görevlendirilen Şam Valisi Dahhâk b. Kays tavrını açıklamakta tereddütlü davranmakla birlikte İbnü'z-Zübeyr'e katılmayı uygun görüyordu. Bu sırada Emevî ailesi de bölünmüştü. Yezîd'in dayısı olan Filis-

tin ve Ürdün Valisi Hassân b. Mâlik Yezîd'in genç yaştaki iki oğlunu destekliyor, halifeliğin onların elinde kalmasını istiyordu. Bu arada Emevî ailesinin ileri gelenlerinden Mervân b. Hakem ve Amr b. Saîd el-Eşdak'ın halife olmasını arzu edenler de vardı.

Rivayete göre Mervân ve Eşdak da bu şartlar altında durumu gittikçe güçlenen İbnü'z-Zübeyr'e biat etmeyi düşünmüş, hatta bu maksatla yola dahi çıkmışlardı. Yolda karşılaştıkları eski Basra valisi Ubeydullah b. Ziyâd, Mervân'a İbnü'z-Zübeyr'e katılmasının çok büyük bir hata olacağını, halifeliğin Emevî ailesinin ileri geleni olarak kendisine yakıştığını söyleyip onu halifeliği üstlenmeye ikna etti. Mervân'ın halife olmayı Hz. Osman zamanından beri düşündüğünü, Muâviye döneminde de bu niyetini ortaya koyan davranışlar sergilediğini gösteren rivayetleri göz önüne alarak onun bu işe kendisinin tâlip olduğunu söyleyenler de vardır.

Henüz yirmi yaşlarında iken veliaht belirlenmeden ölen II. Muâviye'nin o sırada yönetimi üstlenebilecek yaşta kardeşi de bulunmadığından, bu şartlarda Emevî ailesinin liderliğine en uygun kişi ailenin Ebû'l-Âs kolunun büyüğü Mervân b. Hakem idi. Ailenin söz sahipleri, idare merkezinin tekrar Hicaz'a geçmesinden korkmaya başlayan Suriye ileri gelenleri ve özellikle Yemen asıllı Kelb kabilesi liderleriyle durumu görüşmek üzere Câbiye'de toplandılar. Kırk gün sürdüğü bildirilen görüşmelerin sonunda II. Muâviye'nin kardeşi Hâlid b. Yezîd'in yaşının küçük olması, İbnü'z-Zübeyr'e karşı iktidar mücadelesinde başarısız kalacağı şeklinde değerlendirildi. Onu destekleyen dayısı Hassân b. Mâlik'in ikna edilmesiyle Mervân'ın halife olması kararlaştırıldı. Hâlid b. Yezîd birinci, bazı liderlerce desteklenen Eşdak da ikinci veliaht tayin edildi (3 Zilkade 64 / 22 Haziran 684); birincisi Humus, diğeri de Dimaşk valisi olarak görevlendirildi. Câbiye'de sağlanan bu ittifak Dimaşk'ta durumun istikrara kavuşmasına yetmedi. Câbiye görüşmelerine katılmaktan son anda vazgeçen Dahhâk b. Kays, İbnü'z-Zübeyr'i desteklediğini açığa vurarak emrindeki kuvvetlerle Mercirâhit denilen yerde karargâh kurdu. Toplantının uzamasından istifade edip Kinnesrîn, Humus ve Filistin ordugâhlarından temin ettiği yardımla gücünü artırdı.

Câbiye'den dönen Mervân b. Hakem, Dahhâk'ı ikna edemeyince Mercirâhit'te iki taraf arasında yirmi gün süren çok

kanlı bir savaş cereyan etti. Mervân, özellikle Dahhâk'ın Dimaşk'tan ayrılmasının ardından başlattığı isyanla şehirde kontrolü eline geçiren Yezîd b. Ebû'n-Nims'in erzak ve asker desteği sayesinde kesin bir zafer kazandı (Muharrem 65 / Ağustos-Eylül 684). Böylece Mervân bir taraftan Emevî saltanatının devamını, diğer taraftan halifeliğin Mervânî koluna geçmesini sağlamış oldu. Bundan sonra halifelik Emevîler'in yıkılışına kadar onun soyunda kalmıştır.

Kazandığı zaferle Suriye'de kontrolü sağlayan Mervân, İbnü'z-Zübeyr'i destekleyen valiler tarafından terk edilen şehirlere yeni tayinler yaptıktan sonra Mısır'ı İbnü'z-Zübeyr'in elinden almak için harekete geçti. Dimaşk'ta oğlu Abdülmelik'i yerine bırakıp ordusunun başında Mısır üzerine yürüdü ve fazla bir zorlukla karşılaşmadan Mısır'ı ele geçirdi. Oğlu Abdülazîz'i Mısır valiliğinde bırakıp Suriye'ye dönmek için yola çıktı. İbnü'z-Zübeyr tarafından yolunu kesmek için bölgeye gönderilen orduyu da mağlûp ederek Dimaşk'a geldi. Vakit kaybetmeden iki ordu hazırlayıp İbnü'z-Zübeyr'in elinde bulunan Irak ve Hicaz'a yolladı. Hicaz'a Hubeyş b. Delece kumandasında gönderdiği ordu, Medine yakınlarında Rebeze'de İbnü'z-Zübeyr'in ordusu karşısında ağır bir yenilgiye uğradı. Irak'a gönderdiği ordunun başına geçirdiği Ubeydullah b. Ziyâd, Cezîre'ye ulaştığı sırada Mervân'ın ölüm haberini aldı.

I. Mervân, Câbiye görüşmelerinde halifeliği ele geçirebilmek uğruna veliahtlıklarını kabul etmek zorunda kaldığı Hâlid b. Yezîd ile Amr b. Saîd el-Eşdak'ı veliahtlıktan vazgeçmeye zorlamış ve sonunda bunu başarmıştır. Kendisinden sonra peş peşe halifeliğe geçmeleri şartıyla oğulları Abdülmelik ve Abdülazîz'i veliaht olarak tayin etmiştir. Kaynaklarda ölümünün, veliahtlıktan ayrılması için toplum önünde horlayıp küçük düşürdüğü Hâlid b. Yezîd ile annesinin bir komplosu sonucu gerçekleştiği kaydedilmektedir. Buna göre Hâlid'in, babası I. Yezîd'in vefatından sonra Mervân ile evlenmiş olan annesi oğluna yapılan bu hakarete tahammül edememiş ve uyuduğu bir sırada kocasını yastıkla boğarak öldürmüştür. Ancak bazı rivayetlerde onun vebadan öldüğü de kaydedilmektedir. 65 Ramazanında (Nisan 685) ölen I. Mervân on ay gibi kısa bir süre halifelik yapmıştır. Mervân hadisle de meşgul olmuş ve Ebû Hüreyre'den bir hadis mecmuası derlemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 35-43; Halife b. Hayât, *el-Târîh* (nşr. Ekrem Ziyâ el-Ömerî), Dimaşk 1397, s. 259-261; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 353-355; Belâzürî, *Ensâb* (Zekâr), VI, 255-300; Dineverî, *el-Ahbarû't-tuvâl*, s. 222-228, 285-286; Ya'kûbî, *Târîh*, II, 256-269; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), IV, 358-364, 379-382, 453-455; V, 293-295, 530-612; Mes'ûdî, *Mürûcû'z-zeheb* (Meynard), V, 194-209; Agobios b. Kostantin el-Menbicî, *el-Muntehab min Târîhi'l-Menbicî* (nşr. Ömer Abdüsselâm Tedmürî), Trabluş 1406/1986, s. 75-77; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), III, 1387-1390; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* (Amrî), LVII, 224-280; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, IV, 145-194; a.mlf., *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), V, 144-146; İbnü't-Tiktakâ, *el-Fahri*, s. 119; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, III, 476-479; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 61-80*, s. 227-234; a.mlf., *el-İber* (nşr. Selâhaddin el-Müneccid), Küveyt 1948, I, 70-72; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, XXI, 81-97; Safedî, *el-Vâfi*, XXV, 434-437; İbn Kesir, *el-Bidâye*, XI, 668-694, 706-714; Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'sâ* (Şemseddin), I, 126, 305-306, 456; a.mlf., *Me'âşirü'l-inâfe*, I, 124-125; a.mlf., *Nihâyetü'l-ereb*, Beyrut 1405/1984, s. 85-86, 152; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), Beyrut 1992, VI, 257-258; J. Wellhausen, *Arap Devleti ve Sukutu* (trc. Fikret İşıltan), Ankara 1963, s. 80-87; Vecdi Akyüz, *Hilâfetin Saltanatı Dönüşmesi*, İstanbul 1991, s. 120, 147, 163; Ünal Kılıç, *Mervan b. el-Hakem* (yüksek lisans tezi, 1995), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Sâlih el-Hammârîne, "Mervân b. el-Hakem ve'l-hilâfe", *Dirâsât Târîhiyye*, sy. 6, Dimaşk 1401/1981, s. 29-58; Muhammed Hamidullah, "Marwân Ibn al-Hakam et 'Amr Ibn al-'As, victimes de fausses accusations?", *TKA*, XXIV/1 (1986), s. 63-68; H. Lammens, "Mervan I", *IA*, VII, 777-778; M. Yaşar Kandemir, "Ebû Hüreyre", *DİA*, X, 162-163.

İRFAN AYCAN

MERVÂN II (مروان)

Ebû Abdülmelik Mervân
b. Muhammed b. Mervân b. el-Hakem
el-Himâr el-Ümevî el-Ca'dî
(ö. 132/750)

Son Emevî halifesi
(744- 750).

70-76 (689-695) yılları arasında el-Cezîre'de doğdu. Halife Abdülmelik b. Mervân'ın kardeşi olan babası uzun yıllar el-Cezîre ve İrmîniye valiliği yapmış, bu görevi sırasında Bizans ve Kafkasya cephelelerinde düzenlenen seferlere kumanda etmişti. Annesi Kürt asıllı bir câriyedir. Mervân'ın en meşhur lakabı "Himâr"ın (eşek) ona savaşlardaki sabrı sebebiyle veya düşmanları tarafından hakaret olarak verildiği bildirilmektedir. Süryânî tarihçilerine göre ise bu lakabı eşek otu / diken denilen çiçeği sevmesi dolayısıyla almıştır. Diğer bir lakabı da görüşlerinden

etkilendiği hocası Ca'd b. Dirhem'e nisbetle verilen Ca'dîdir.

Mervân'a dair kaynaklarda yer alan ilk bilgi, 105 (723-24) yılında Bizans'a karşı düzenlenen sefere kumanda ederek Konya ve Kemah'ı zaptetmesiyle ilgilidir. Daha sonra Kafkas cephesinde savaşan Mervân, 114'te (732) Halife Hişâm b. Abdülmelik tarafından emrinde savaştığı Mesleme b. Abdülmelik'in yerine el-Cezîre, İrmîniye ve Azerbaycan valiliğine tayin edildi. Askerî bakımdan önemli olan bu bölgede kaldığı on iki yıllık süre içinde Hazarlar'a karşı başarılı seferler düzenledi. Askerî teşkilatlanma ve savaş taktikleri hususunda yenilikler yaptı.

Mervân, Hişâm'ın ölümü üzerine yerine geçen Halife II. Velîd'e gönderdiği biat mektubunda Emevî zihniyetiyle örtüşen bir üslûp kullandı. Kendisini bu önemli göreve getiren Hişâm'ı zalim olarak niteleyen yeni halifeyi överek onun gönlünü aldı. II. Velîd'in, Emevî ailesinden Yezîd b. Velîd'in (III. Yezîd) liderlik yaptığı bir isyan sonucu öldürülmesi, siyasi tecrübesini arttırmış güçlü bir vali ve kumandan olan Mervân'a tahta giden yolu açmış oldu. Mervân, Velîd'in intikamını almak ve onun iki oğlunun halifelik haklarını savunmak iddiasıyla III. Yezîd'e karşı isyan etti. Ordusunun başında İrmîniye'den ayrılıp el-Cezîre'ye geldi. Ancak Derbend'de vekil bıraktığı Sâbit b. Nuaym ve emrindeki Suriyeli Yemenliler'in III. Yezîd'e biat ettiğini duyunca geri dönmek zorunda kaldı. Suriye'ye götürmek vaadiyle itaatlerini sağladığı isyancı birliklerle Harran'a gitti ve onları terhis ederek Suriye'ye gönderdi. Ardından Suriye üzerine gitmek için hazırlıklarını tamamladığı sırada III. Yezîd'in kendisini el-Cezîre, İrmîniye, Musul ve Azerbaycan valiliğine getirmek istediğini bildiren mektubunu aldı. Teklifi kabul edip isyandan vazgeçti ve Yezîd'e biat etti.

III. Yezîd'in altı ay sonra ölümüyle kardeşi ve veliahdı İbrâhim b. Velîd halife oldu. Mervân, halifeliği sadece Suriye'nin güneyindeki Yemenli kabilelerce tanınan İbrâhim'e biat etmeyip II. Velîd'in çocuklarının halifelik hakkını savunma iddiasıyla tekrar ordusunun başında el-Cezîre'den Kinnesrîn'e yöneldi. Kinnesrîn Kaysileri ve Velîd'in öldürülmesi yüzünden isyan eden Humus halkının da katılmasıyla sayıları gittikçe artan askerleriyle Dimaşk üzerine yürüdü. Ba'lebek-Dimaşk yolu üzerindeki Aynülcer mevkiinde Halife İbrâhim tarafından gönderilen Süleyman